юриста [4, с. 102]. Становлення належного рівня правової культури в суспільстві є поступовим і тривалим процесом, успішність якого залежить від узгодженої взаємодії державних органів, громадських об'єднань та самих громадян.

Отже, правова культура українського суспільства відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права та утвердженні демократичних цінностей. Серед основних завдань України в цьому напрямі варто виокремити підвищення рівня правової свідомості населення, подолання зневажливого ставлення до права та створення дієвих механізмів захисту прав і свобод людини. Формування суспільства, у якому повага до закону є невід'ємною складовою громадянської позиції, створює необхідне підґрунтя для розбудови демократичної, правової держави, що послідовно дотримується європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козюбра М. І. Верховенство права: українська модель та європейський досвід. Право України. 2019. № 3. С. 11-25.

2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Львів : Край, 2021. 256 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2020. 656 с.

4. Максимов С. І. Правова культура як чинник європейської інтеграції України. Філософія права і загальна теорія права. 2022. № 1. С. 95-108.

Караван І.О., здобувач
Науковий керівник: Ситніченко О.М.
кандидат юридичних наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет

РОЛЬ ПРАВНИКІВ У ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Швидке поширення систем штучного інтелекту (ШІ), особливо після появи у 2022 році чат-бота ChatGPT, суттєво змінило багато сфер життя. Щоб захистити користувачів і суспільство від нових загроз, правове регулювання не повинно відставати від розвитку технологій [1, с. 283]. У Європейському Союзі вже ухвалено Регламент про штучний інтелект (AI Act), який встановлює єдині правила для цієї сфери та може лягти в основу майбутнього законодавства України в межах курсу на євроінтеграцію [2]. Водночас зміст навчання у правничих школах України змінюється повільно, через що виник розрив між знаннями студентів-правників та потребами сучасної юридичної практики [3, с. 159]. Сьогодні майбутній юрист має не просто вміти користуватися програмами ШІ, а й знати, як регулювати їхню роботу, виявляти ризики незаконного застосування технологій і захищати права людини та персональні дані.

Окремі питання правового регулювання ШІ та навчання майбутніх юристів розглядалися у працях українських науковців. Так, І. І. Забокрицький зробив огляд основних положень Акта про штучний інтелект (AI Act) в ЄС, проаналізував поділ систем ШІ за рівнями ризику, коло суб'єктів регулювання, заборонені практики та штрафи за порушення [1, с. 282-286]. О. Кожухар дослідив зв'язок між регулюванням систем ШІ та захистом персональних даних, пояснив проблеми алгоритмічної непрозорості («чорної скриньки») і маніпулятивних «темних патернів» у контексті роботи над законопроєктом № 8153 [2, с. 80-85]. О. Заярний та С. Ілларіонова розкрили педагогічні, правові й технологічні особливості навчання правників на прикладі ChatGPT, проаналізували охорону авторських прав на згенеровані тексти і запропонували нові професійні компетентності для бакалаврів та магістрів права [3, с. 158-173]. Д. В. Земляний охарактеризував вплив ШІ на трудові правовідносини у юридичній сфері, практику Верховного Суду та досвід локального регулювання використання ШІ в юридичних компаніях [4, с. 13-15].

Для якісної підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю «Право» у навчальний процес доцільно включити чотири основні напрями знань і практичних умінь [3, с. 159, 170-172].

По-перше, це вивчення європейського підходу до оцінки ризиків систем ШІ. Згідно з Регламентом ЄС про штучний інтелект, рівень правових вимог залежить від ризику, який система несе для здоров'я, безпеки та основних прав громадян [1, с. 283; 5]. Майбутні правники мають чітко розрізняти ці види ризику: 1) неприйнятний ризик - заборонені практики, зокрема «соціальний скоринг» (оцінювання людей за соціальною поведінкою), підсвідомі маніпулятивні методи впливу, використання вразливості осіб через вік чи інвалідність, прогнозування злочинів виключно на основі профілювання людини та розпізнавання емоцій на робочому місці чи в закладах освіти; 2) високий ризик - системи в медицині, освіті, підборі персоналу, правоохоронній діяльності та судочинстві, де закон вимагає управління ризиками, високої якості наборів даних (щоб уникнути дискримінації), ведення технічної документації, автоматичного запису подій, кібербезпеки, людського нагляду та оцінки впливу на права людини; 3) ризик недостатньої прозорості та 4) мінімальний ризик (чат-боти, спам-фільтри, відеоігри), де головною вимогою є інформування користувача про взаємодію з машиною та маркування штучно створеного контенту чи діпфейків [1, с. 283; 5].

По-друге, це поєднання регулювання ШІ із захистом персональних даних [5, с. 80]. Оскільки системи ШІ на всіх етапах роботи потребують великих масивів інформації за принципом «що більше даних, то краще», виникає системний конфлікт з основними принципами захисту персональних даних, передбаченими Загальним регламентом про захист даних ЄС (GDPR) та українським законопроєктом № 8153 [5, с. 81, 84]. Зокрема, порушуються принципи законності (через неможливість отримати згоду кожної особи при зборі великих баз даних і складність обґрунтування «легітимного інтересу» розробника), мінімізації даних та обмеження мети (які вимагають збирати лише об'єктивно необхідні дані й видаляти їх після досягнення цілі), а також прозорості й точності (через неправдиві відповіді ШІ та проблему «чорної скриньки», коли процеси глибокого навчання є незрозумілими навіть для розробників. Майбутні юристи мають вміти впроваджувати гарантії захисту даних «за проєктуванням та за замовчуванням», зобов'язуючи розробників відсіювати зайву інформацію та забезпечувати прозорість і людський нагляд за роботою систем [5, с. 84-85].

По-третє, це охорона авторських прав та критична оцінка результатів роботи ШІ [3, с. 166, 168]. Студенти повинні розуміти, що генеративні моделі (зокрема ChatGPT) формують відповіді лише як статистичну ймовірність наступного слова, тому не усвідомлюють помилок, можуть давати упереджені судження, вигадувати факти й джерела або спиратися на нечинні нормативні акти [3, с. 160, 165-166]. Важливим елементом підготовки є вивчення Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р., згідно з яким автором твору визнається лише фізична особа, а неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, охороняються правом особливого роду (*sui generis*) відповідно до ст. 33 цього Закону [3, с. 166-167; 4, с. 14]. Здобувачі освіти мають вміти аналізувати умови використання сервісів (наприклад, правила OpenAI, за якими розробник не гарантує точність і унікальність створеного тексту) та застосовувати маркування частин праць, згенерованих ШІ [3, с. 167, 174; 5].

По-четверте, це розробка внутрішніх правил використання ШІ в юридичній діяльності [4, с. 14]. В умовах нестачі спеціальних законів в Україні (де діють лише Концепція розвитку ШІ 2020 р. та рекомендаційна «Біла книга» з регулювання ШІ 2024 р.) особливої ваги набуває судова практика та локальне регулювання [3, с. 161].

Верховний Суд наголошує, що ШІ є лише допоміжним інструментом і не може замінити суддю, а використання учасниками справи відповідей ChatGPT замість власної правової позиції чи для тлумачення судових рішень є неповагою до суду та зловживанням процесуальними правами [4, с. 13, 15]. Тому майбутніх правників слід навчати розробляти локальні політики для компаній та установ, спираючись на досвід Асоціації адвокатів

Північної Кароліни (США) за принципом «світлофора»: «червоний» - заборона обробки конфіденційних даних, збору інформації та прийняття рішень через ШІ; «жовтий» - підготовка проєктів документів (договорів, претензій, скарг) за обов'язкової перевірки людиною; «зелений» - адміністрування, складання графіків і створення рекламного контенту [4, с. 14].

Для досягнення цієї мети ЗВО мають затвердити власні порядки використання ШІ (із забороною його застосування на підсумковій атестації та при написанні курсових, магістерських і дисертаційних робіт), доповнити навчальні програми інструкціями щодо роботи з перевіреними базами даних (порталом Верховної Ради України, базами правових позицій Верховного Суду та Конституційного Суду України, системою ЄСПЛ «HUDOC») і впровадити практичні завдання з виправлення помилок, допущених штучним інтелектом [3, с. 162-174].

Отже, підготовка майбутніх правників до правового регулювання систем штучного інтелекту потребує оновлення змісту юридичної освіти та подолання розриву між навчальними програмами ЗВО і потребами практики. Засвоєння вимог Регламенту ЄС про штучний інтелект щодо поділу систем за рівнями ризику, правил захисту персональних даних, норм авторського права та права *sui generis*, а також формування умінь розробляти локальні політики безпечного використання ШІ на засадах людського контролю дозволить новому поколінню юристів якісно адаптувати законодавство України до стандартів ЄС і надійно захищати права людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Забокрицький І. І. Акт про Штучний Інтелект (Artifical Inteligence Act, AI Act) як основа правового регулювання штучного інтелекту в ЄС: огляд основних положень. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. № 03, ч. 3. С. 282-286.

2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. 12.7.2024. L 2024/1689. P. 1-144.

3. Заярний О., Ілларіонова С. Застосування технологій штучного інтелекту для навчання майбутніх правників на прикладі ChatGPT: педагогічний, правовий і технологічний аспекти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2025. Т. 105, № 1. С. 158-177.

4. Земляний Д. В. Локальне регулювання використання штучного інтелекту працівниками юридичної сфери як елемент трудових правовідносин. С. 13-15.

5. Кожухар О. Правове регулювання систем штучного інтелекту та захист персональних даних: лінії взаємозв'язків. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2025. Т. 16. С. 80-87.

Кіхтенко Анна, здобувач
Науковий керівник: Удовенко Ю. О.,
доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило істотну трансформацію механізму правового регулювання земельних відносин. Земля в умовах збройної агресії набуває особливого значення не лише як об'єкт права власності та природний ресурс, а й як основу для забезпечення обороноздатності держави, функціонування критичної інфраструктури, здійснення сільськогосподарського виробництва та забезпечення продовольчої безпеки. Правове регулювання її використання потребувало адаптації до надзвичайних обставин [3].